

Vandos Zaborskaitės intelektualinės biografijos bandymas: formuojant literatūrologinius pagrindus

Aušra Jurgutienė

vanda Zaborskaitė, 1974 m.
iš virgilijos stonytės asmeninio archyvo

Vandos Zaborskaitės sovietmetyje sukurta įtakingiausia metodologinė prieiga suformavo mūsų šiuolaikinius santykius su grožine literatūra. Straipsnio tikslas yra aptarti ir įvertinti jos literatūros metodologijai skirtą darbų dalį, kurią sudaro trys knygos *Eilėraščių menas*, *Literatūros mokslo įvadas* ir ontologijos *Poetika ir literatūros estetika* parengimas. Oponuodama oficialiajam vulgariajam sociologizavimui, ji laikėsi iš Vinco Mykolaičio-Putino perimtos humanistinės hermeneutinės literatūrologijos tradicijos, akcentavusios meno psichologinio ir estetinio poveikio (*Erlebnis*) reikšmę žmogaus gyvenime ir tęsusios idealistinės estetikos sukurtą panestetinę meno koncepciją. Paveldėta genetinių, istorinių ir estetinių literatūros tyrimų tradicija jos buvo papildyta interpretacijos meno, fenomenologijos ir formalizmo nuostatomis. Zaborskaitė laikėsi ganėtinai pliuralistinės, bet savaip aiškiai suformuluotos prieigos prie literatūros, kuri leistų derinti teksto suvokimo istoriškumą su logiškumu, genetinę kritiką su interpretacine imanentine.

Svarbiausiu literatūros studijų tikslu ji nurodė kūrinio individualumo suvokimą, kuris ne tik motyvuojamas meninės struktūros vientisumo aprašymu, bet ir apribojamas bei konkretizuojamas autoriaus prasmų akiračio tyrimu. Įvesdama ir racionalizuodama atskiro kūrinio interpretavimo praktiką, ji, kaip Emilis Staigeris, laikėsi kūrinio estetinio poveikio ir kritikos retorinės įtaigos nuostatų.

Pagrindiniai žodžiai: interpretacijos menas, metodologinė hermeneutika, literatūrologija

... atskiro konkretaus kūrinio suvokimas yra ne tik pirmasis literatūros tyrinėjimo tikslas, bet ir kiekvieno literatūrologo išeities taškas. Todėl išmokti interpretuoti kūrinių yra svarbiausias literatūros studijų uždavinys.

... kūrinys turi objektyvią prasmę, prie kurios priartėti yra svarbiausias kiekvieno literatūros tyrinėtojo uždavinys.

Vanda Zaborskaitė

Apmąstyti tai, kaip tarpukario humanistinė literatūrologija persiliejo į sovietmečio literatūrologiją, negali būti nieko geresnio nei Vandos Zaborskaitės (1922–2010) darbai. Trečiajame dešimtmetyje jos šeima atsikraustė gyventi į Panevėžį, kur ji lankė

Mergaičių mokyklą ir nuo 1937 m. įsitraukė į Julijono Lindės-Dobilo įkurtos Meno kuopos kūrybinę veiklą, patirdama tikrą pagarbą Lindės-Dobilo asmeniui:

... kiekvieną susirinkimą pradėdamas pirmininkaujantis pakviesdavo visus atsistoti ir tylos minute pagerbti J. Lindės-Dobilo atminimą. <...> Kasmet minint jo mirties metines, papasakodavo atsiminimų kas nors iš mokytojų ir vėl vienas kitas specialiai ta proga iš Kauno atvykęs studentas. Visų jų žodžiuose buvo be galo daug pagarbos ir meilės, kuri persmelkdavo ir mus, nepažinusius gyvo Dobilo. Visa tai didele dalimi lėmė tą specifinę ano meto Panevėžio moksleivijos kultūrinio gyvenimo atmosferą. Didelis buvo humanitarinių dalykų prestižas, nuoširdus ir rimtas meninių vertybių branginimas (Zaborskaitė 2002b, p. 515).

Koks buvo Lindės-Dobilo asmenybės ir jo neoromantinių idėjų poveikis Meno kuopos nariams ir asmeniškai Zaborskaitėi, geriausiai galima suprasti dar iš vieno jos komentaro:

Jį turbūt gaivino impulsai, sklindantys iš J. Lindės-Dobilo asmens net ir po jo mirties – iš jo asmenybės žavesio, erudicijos, meilės menui, įsitikinimo, kad menas, literatūra yra gražiausias žmonijos žiedas, o kontaktai su juo ugdo ir formuoja žmogų, stiprina bei gaivina humaniškumą (ten pat, p. 516).

Todėl nenuostabu, kad Zaborskaitės kartai, nepriklausomos Lietuvos mokyklų auklėtiniais, 1940 m. susidūrimas su sovietine okupacija ir per prievartą peršama marksistinė ideologija buvo skausmingas ir konfliktiškas: „Su įkarščiu ieškojome argumentų, paneigiančių materializmą, marksizmą, sovietizmą“ (ten pat, p. 517). Kaip konkretų to pavyzdį prisimena, kad karo pradžioje, raštinėje su draugais atsiėmusi mokyklos baigimo atestatus, su jais gautas Lenino ar Stalino biografijos knygeles sumetė nuo tilto į Nevėžio upę.

Antrasis pats įtakingiausias Zaborskaitės literatūrologinio akiračio formuotojas – Vincas Mykolaitis-Putinas, su kuriuo jau mokyklos metu buvo užmegzta jos pažintis laiškais. Štai kaip ji aprašė savo pirmąjį neakivaizdinį su juo susitikimą:

Negalėjau atitraukti akių (nuo jo žurnale pamatytos nuotraukos – A. J.), visa esybe jį priimdama kaip savo lūkesčių ir troškimų išsipildymą <...> Išsikirpau atvaizdą, pasidėjau tarp knygų, kad galėčiau kada noriu pažiūrėti į tą paslaptinę veidą. <...> Putinas tapo bręstančiam žmogui šerdimi, apie kurią telkėsi visas gyvenimas, emocinis ir intelektualinis brenimas (ten pat, p. 186).

1941–1943 m. studijuodama lituanistiką ir germanistiką Vilniaus universitete, pažintį su Mykolaičiu-Putinu ji dar labiau pagilino: klausėsi jo paskaitų apie naująją lietuvių literatūrą ir lietuvių lyrikos raidą, rašė darbus jo seminaruose, kurie susilaukdavo gero įvertinimo. Neabejotina, kad iš jo dėstomų estetikos ir literatūros teorijos paskaitų ji susipažino su O. Walzelio, E. Ermatingerio, H. Wolflino veikalais, nes „studijų metais buvo tapę savi psichologiniai ir raiškos (*Gestalt*) interpretacijos principai“ (ten pat, p. 593). Be to, iš šios lektūros buvo gautos fundamentalios epochos ir indi-

vidualaus stiliaus sampratos, priklausomos nuo rašančiojo pasaulėjautos ir istorinio laiko. Universitete ji susitiko ir su būsimųjų žemininkų rašytojų karta, o į gyvenimą visam laikui išsinešta egzistencinio protesto formuluotė „Mokykitės gyventi ir kurti pavojuje“, atrasta tuomet išleistoje Baltrušaičio poezijos knygoje *Ašarų vainikas*, išliko visam gyvenimui (ten pat, p. 526).

Vis dėlto pokario metais trečiame kurse ji rašė darbą pas Kostą Korsaką, vėliau 1947 m. tapo jo aspirante (rašė apie Maironio „Jaunąją Lietuvą“), turėdama išmolti „naujakalbės“, politinio kompromiso pamokų ir pradėti pažintį ir su visai kitos krypties marksistiniais rašytojais ir kritikais (Maksimu Gorkiu, Georgijumi Plechanovu, Leonidu Timofejevu, net pačiai 1955 m. išversti Grigorijaus Abramovičiaus *Literatūros mokslo įvada*). Tuomet, neturėdama pakankamo supratimo apie marksistinę metodologiją ir negalėdama priimti istorinio determinizmo, nepajėgė tinkamai parašyti disertacijos, nacionalinę klasiką adaptuojančios prie politinių reikalavimų, ir pateikti jos gynimui. Tik gerokai vėliau ji išsiaiškino, kad marksistinis metodas yra beveik toks pats, koks ir kultūrinis istorinis, tik su paryškintu ideologiniu klasių kovos motyvu. Bet blogiausia, anot jos, buvo tai, kad sovietmečiu jo propagavimas pavirsdavo pačios žemiausios rūšies politikavimu, tapdavo tik pataikavimu monologinei ideologinei konjunktūrai, smerkiančiai bet kokią kitą metodą ir kitokį literatūros suvokimą. 1950 m. Jurgio Lebedžio pakviesta dirbti į Vilniaus universiteto Literatūros katedrą, vėl susitiko ir pratęsė draugystę su Mykolaičiu-Putinu, lankydavosi jo namuose rengiamuose pokalbiuose ir susitikimuose. Ji buvo pirmoji Lietuvoje moteris 1957 m. apgynusi disertaciją apie realizmą lietuvių literatūroje, bet prasidėjus ideologiniam katedros puolimui iš jos išmesta 1961 m.* Tačiau šis politinis smurtas prieš laisviausio mąstymo katedros dėstytojus turėjo ir šviesiąją pusę, labiau suburdamas ir atskleisdamas jų simpatikų bendruomenę**. Darbuodamasi Istorijos institute ir dėstydama literatūros įvado bei literatūros teorijos dalykus Vilniaus pedagoginiame institute, ji išleido tris mums čia labiausiai rūpimas knygas: *Eilėraščių menas* (1965), *Literatūros mokslo įvadas* (1982), *Poetika ir estetika* (2 t. 1978, 1989). Kitos jos dvi literatūrologijai reikšmingos knygos – monografija *Maironis* (1968) ir *Trumpa lietuvių literatūros istorija* (2 d. 2000, 2001) – galėtų būti įvertintos kaip jos metodologinių nuostatų talentingas realizavimas.

Zaborskaitė buvo tokia literatūros kritikė, kuri sovietmetį priėmė daug sąmoningiau ir skaudžiau nei kiti ir todėl nepriklausomybės laiku rašytuose straipsniuose daug atviriau nei kiti, ypač komunistų partijai priklausę kritikai, pripažino savo

* „Visą laiką katedra buvo baksnojama ir puolama, atseit dėl neteisingo (nemarksistinio) literatūros vertinimo, dėl blogo studentų ideologinio auklėjimo. Tai vieša priežastis, o gilioji – kad katedroje nebuvo nė vieno partijos nario“ (Zaborskaitė 2002b, p. 610); prie ideologinio spaudimo prisidėjo ir Vengrijos įvykių paveikto, katedros kuruojamo studentų „pesimistinio“ almanacho pasirodymas.

** „Tai buvo jungtis, kurios mezgėsi nepaisant aplinkos atšiaurumo. <...> Kai Akademijoje, kur plūstamas ‚keliaklupsčiavimas prieš Vakarus‘, ir visiems išgaštingai gūžiantis, atsistoja Putinas: ‚Nebūkime kaip piemenys, kurie apmėto akmenimis gražiai apšviesto ekspreso langus!‘ Kai studentai, aspirantai, jauni dėstytojai klausėmės jo darnios, skaidrios, tikslios minties, matuodami pagal ją savo pačių sprendimus ir išvalgas. <...> Tarp jų kūrėsi laisvės erdvė, kurios nepajėgė užgniaužti būtinybės varžtai“ (ten pat, p. 132).

Jurgis Lebedys sveikina vandą Zaborskaitę, apgynusią habilitacijos daktaro disertaciją apie maironį, 1969 m. sausio 14 d. iš virgijilijos stonytės asmeninio archyvo

sų menkos savivokos prisitaikėliui?!*** Toks ideologinio kompromiso įsisąmoninimas suteikė Zaborskaitėi šanso ir galių tada išsaugoti jai atrodančius esminius kultūros praeities dalykus, gautus iš mokyklos ir studijų universitete: „Putino estetikoje yra suformuluoti fundamentalūs dalykai, gulą į lietuvių estetinės minties pamatus, daug kas itin aktualiai skamba ir šiandien“ (Zaborskaitė 2002, p. 152). Štai kodėl

galima tvirtinti, kad nepaisant prievartinio humanitarų indoktrinavimo Mykolaičio-Putino idealistinį humanistinį literatūros teorijos paveldą, kaip patį svarbiausią dalyką, ji pratęsė ir perkėlė į sovietmečio literatūrologiją: „Kaip žmogus aš formavausi daugiausia veikiama Putino. Imponavo jo teigta kūrybos sakralizacija, meno, kūrybos iškėlimas aukščiau už visas kitas žmogaus veiklos sritis“ (ten pat, p. 609). Iš jo perimta romantiškai hiperbolizuota literatūros kaip estetinio reiškinių, kuriame užkoduotos humanistinės ir tautinės vertybės, samprata it kompensacinis mechanizmas turėjo padėti visiems, gyvenantiems pačioje brutaliausioje politinėje aplinkoje.

* „Taip susiklostė, kad manęs neverbavo Saugumas, niekas neverbavo stoti į partiją, tik pasiūlė. Ir pasiūlė labai riterišškai riteriškas žmogus – Vilniaus universiteto filologijos fakulteto dekanas Eugenijus Meškauskas, paklausdamas ‚Kada Jus galėsiu rekomenduoti į partiją?‘ Atsakiau: ‚Niekados‘“ (ten pat, p. 592) ir, „humanitarinės sritys buvo smarkiai ideologizuotos. <...> Aišku, tai buvo kompromiso kelias. Bet juk anuomet, jeigu eidavai į viešą darbą, nesirinkdamas miško arba kalėjimo, neišvengdavai kompromiso“ (ten pat, p. 591).

** „Noriu pasakyti, aš irgi pora metų buvau įtikėjusi į tas idėjas, nors man liko barjeras <...>. Aš gi būčiau norėjusi stoti į partiją, bent į komjaunimą, bet buvo barjeras, kurio negalėjau peržengti, kaip mes tarp savęs formulavome, – tai pirmiausia tos sistemos melas“ (Zaborskaitė 2012, p. 360; plačiau apie konformistinę laikyseną žr. ten pat, p. 24).

*** Prisimenu, kad kokiais 1983 m. atėjusi į VU Lietuvių literatūros katedrą ji viešai mums, tuometinėms aspirantėms, išdėstė visą paskaitą apie kompromiso meną. Buvome nustebintos jos drąsos viešai kalbėti apie tai, ką tik tarpusavyje šnibždėdavomės, ir buvome tarsi imatrikuliuotos į kitaminčių būrelį, sugebančiųjų ideologinės priespaudos metu laisviau laviruoti ir veikti. Vėliau panašias mintis radau išdėstytas jos straipsniuose apie Valančių, kuriuose įrodinėjama, kad jo pozityvistinės ir pragmatinės (kompromisinės) veiklos vaisiai carinės priespaudos metais davė tautos kultūrai ne mažiau nei romantinių sukilėlių atviras kilnūsias pasipriešinimas.

Zaborskaitė iš esmės tęsė Mykolaičio-Putino iš vokiečių literatūrologijos perimtą metodologinę humanitarinių mokslų kryptį, kurioje Wilhelmo Dilthey'aus ir visos jo mokyklos (Leo Spitzerio, Fritzo Stricho, Karlo Vosslerio, Heinricho Wölfflino, Emilio Ermatingerio, Richardo Müllerio-Frienfelso ir kt.) buvo įtvirtinta kūrinio estetinio išgyvenimo (*Erlebnis*) kategorija ir jo estetinio savaiminio vertingumo idėja. Todėl nenuostabu, kad ji kalbėjo apie išskirtinį rašytojo ir jo interpretuotojo talentą – jo įgimtą estetinę klausą, išskirtinę jo asmenybės laisvę ir didybę, taip palaikydama elitarinę „išrinktųjų“ kūrybos suvokimo koncepciją kaip priešpriešą pramoginei. Mykolaičio-Putino mintimis pasiremddama, ji stiprino opoziciją bet kokiam normatyviniam meno vertinimui, išsakomam jeigu ne Adomo Jakšto, tai jau dabar kokio nors Genriko Zimano ar Kazio Ambraso politizuotais straipsniais:

...didiesiems praeities rašytojams niekas nediktavo jokių metodų, jokių temų, niekas apie ausis botagu nepliauškėjo, tačiau jų kūryboje atsispindi epochos su visais būdingais bruožais. <...> Visa tai rašytojus iškelia aukščiau epochos ribų, daro juos visų laikų ir visų nacijų genijais (Putinas 2007, p. 207–208).

Kūrybą (ypač poeziją) ji romantiškai tebetraktavo kaip genialios kūrėjo asmenybės ekspresiją, kuri sintezuoja ir harmonizuoja visokius žmogaus gyvenimo prieštaravimus į darnų kūrinio estetinį kosmosą. Todėl jai imponavo „šviesusis“ klasiškasis literatūrinės kūrybos ir jos kritikos tipas, subalansuojantis individualius išgyvenimus su visuomeniniais idealais (dažniausiai tai reikšdavo tautinius idealus), emocijų klaidžius virpesius su proto šviesa, estetiką su etika. Tai tęsinys Hegelio idealistinės estetikos, kurioje kūrybos idealu nurodoma dvasios ir medžiagos (arba turinio ir formos) sintezės galimybė, grožio etalonu iškeliamas klasikinis antikos menas. Meno grožis čia matuojamas ne tiek formaliuotu gražumo kriterijumi, kiek kūrinyje išreikšto dvasinio grožio (suprasto kaip laisvo individo protingumo) kriterijumi. Ne veltui hegelinė estetika buvo pritaikyta prie vadinamosios mokslinės marksistinės estetikos, kuri meną ir jo istoriją aiškino kaip racionalią istorinės sąmonės išraišką, o jo neaiškumą susiejo su asmenybės ar visuomenės dvasios dekadentiškumu*. Vokiečių klasikinė idealistinė estetika, perdirbta dviejų priešingų – vokiškų gyvenimo filosofijos ir rusiškų marksizmo šaltinių, tebebuvo aktualus Zaborskaitės mąstymo apie literatūrą veiksnys.

Iš Mykolaičio-Putino filosofijos paveldėta šilieriška nuostata apie išganančią grožio funkciją – kūrybos dvasia išsilaisvina ir išsako pačius šviesiausius bei prasmingiausius žmogaus būties klodus, ji yra pati didžiausia visuomenės tobulintoja ir maištautoja prieš visus patiriamus istorinio laiko katastrofizmus ir destruktijos

* „Vadovaujās pirmajās vaidmuo literatūros kūrinijje tenka turiniui, t. y. tikrovės reiškiniams, atvaizduotiems rašytojo pažiūrų ir vertinimo šviesoje. O vaizdinės formos bei visų žanrinių, kompozicinių ir kalbinių elementų paskirtis yra išsamiai, meniškai tiksliai perteikti šį turinį <...>. Kiekvienas šio meno kūrybos dėsnių nepaisymas pragaištingai atsiliepia literatūros kūriniui: sumažina, o kartais ir visai sumenkina jo vertę“ (Abramovičius 1955, p. 96–97).

dvasią – tapo esmine visiems jos parašytiems tekstams: „Ir pasitikėti, kad žmogaus troškimas džiaugtis meno kūriniais yra nesunaikinamas, nes jis kyla iš pačios žmogaus esmės“ (Zaborskaitė 2002b, p. 654). Kūryba jai buvo aukščiausia žmogaus esmės (protingojo Aš) manifestacija, didžiausia gyvenimo vertybė ir tautos būtis įprasmin-toja (ten pat, p. 647). Ji puoselėjo tokį stiprų (pasi)tikėjimą kūryba, kuris niekais pa-versdavo visus jos iš kompromiso padarytus reveransus ideologiam režimui.*

Tylusis perversmas lietuvių literatūrologijoje prasidėjo 1965 m. pasirodžius Za-borskaitės knygelei *Eilėraščio menas*. Viskas, kas buvo iki jos, kas priklausė geneti-niams literatūros tyrimams ir buvo įtvirtinta kultūrinės istorinės mokyklos, paži-ro skeveldromis, užleidžiant vietą vieno kūrinio atidžiamam skaitymui ir interpretavimui. Jei prisiminsime, kad Emilio Staigerio *Interpretacijos menas* (*Die Kunst der Interpre-tation*), nešantis panašius metodologinius pokyčius germanistikoje, pasirodė 1955 m., Zaborskaitės perversmas neatrodys per daug vėluojantis. Tik jis jau neturėjo tokios stiprios metodologinės retorikos, kokios susilaukdavo Vakaruose, susidūrus „tra-dicinei“ ir „naujajai“ kritikai, vien todėl, kad turėjo būti užmaskuotas ir priderintas prie dominuojančios marksistinės cenzūros. Be to, analizei reikėjo atrinkti nemažą pluoštą politiškai angažuotos poezijos, kuri knygoje demonstravo ir apgaulingą bei pavojingą „atšilusios“ chruščiovinės politikos suaugimą su literatūros estetiškumo problematika. Stalininis laikotarpis su medine literatūros kalba, kuria buvo išrėkiami politiniai lozungai, baigėsi. Socializmui su žmogiškuoju veidu jau prireikė ne tik po-litiškai lojalios, bet ir talentingai parašytos literatūros. Tokio politestetinio pasikeiti-mo ženklų buvo ne tik prasidėję rašytojų žaidimai su cenzūra, bet ir *Eilėraščio meno* pasirodymas.

Bet tai, kaip Zaborskaitė perskaitė lietuvių klasikų (Donelaičio, Maironio, Nėries, Putino) eilėraščius, žymėjo visai naują metodologinį santykį su literatūra. Ir čia jau būtina kalbėti apie Mykolaičio-Putino humanistinės kritikos ir diltėjiškos hermeneu-tikos (palaikiusios psichologinį, istorinį ir estetinį stilistinį literatūros tyrimą) atnau-jinimą kitokiais, pirmiausia, fenomenologiniais ir moderniosios kalbotyros paveiktais neohermeneutiniais metodologiniais instrumentais. Neabejotinai Zaborskaitės *Eilė-raščio menas* jau nutolsta nuo diltėjiškos mokyklos šalininkų, priartėdamas prie Stai-gerio *Interpretacijos meno*** , Romano Ingardeno fenomenologinės estetikos, Michailo Bachtino veikalų ir net per lenkų spaudą pasiekto amerikiečio E. D. Hirscho metodo-loginės hermeneutikos idėjų***.

* „Giluminės ramybės teikia tikėjimas, kad žmogaus gera valia, nuoširdžios pastangos visada susi-laukia Dievo paramos ir palaimos; jog net ir tada, kai žmogui jo padėtis atrodo beviltiška, skendinti kančiose, viskas yra Dievo rankose ir Jo valioje. Šitaip jausdama, aš negalėčiau pasakyti, kad turėjau gyvenime „juodžiausių akimirku““ (Zaborskaitė 2002b, p. 623).

** Apie šios knygos genezę iš Andrejaus Belo, Staigerio, Kayserio, Friedricho knygų plačiau žr. Zaborskaitė 2012, p. 186.

*** Savo teorinėse nuorodose ji mini E. D. Hirsch, *Validity Interpretation*, 1967, su kurio vertimu susipažino iš lenkų žurnalo *Pamiętnik literacki* (1977), žr. Zaborskaitė 1982, p. 80.

Vakaruose literatūros mokslo perversmas ir jo šiuolaikine prasme susiformavimas siejamas su XX a. pradžioje atsiradusia „kalbinio pasaulio“ koncepcija, su struktūralistine kalbotyra, formalistine kritika, su interpretacijų imanencijos aktualizavimu ir su vis labiau didėjančia istorizmo metodologijos krize. Šiuo keliu ėjo ir Zaborskaitė, kai vertė svarbiausias Leo Spitzerio darbo *Stilstudien* mintis apie asmenybės atspindį jos kalbėjimo stiliuje ir iškeltą literatūrologijai tikslą labiau suartėti su kalbotyra: „Glaudžiausia jungtis tarp kalbotyros ir literatūros tyrinėjimų yra stilistika. Kalba, panaudota kaip menas, yra stilius“ (Špicaris 1978, p. 248). Vokiečių literatūrologija ją išmokė būtent interpretacijos disciplinos, kai didžiausias malonumas patiriamas tada, „kai surandi iracionaliai sukurtame tekste racionaliai apčiuopiamus dėsningumus“ (Zaborskaitė 2012, p. 186) Atidžiai išsižūrėjęs į savo kolegą Jurgio Lebedžio darbus, ji pamatydavo tą patį, kad teksto literatūrinė analizė yra neatsiejama nuo jo kalbinės analizės: „J. Lebedys remiasi naujosios stilistikos postulatu, kad literatūrologija negali būti atskirta nuo lingvistikos“ (Zaborskaitė 2002b, p. 332). Toks jos interpretacijų naujumas išvalgesnių kritikų buvo iš karto atpažintas ir pripažintas. Kęstutį Nastopką iš karto patraukė jos dėmesys kūrinių tekstui, be kurio, anot Greimo, negali šiuolaikinei kritikai būti išganyto (Kęstučio Nastopkos atsiminimai – 2012 01 05 minint V. Zaborskaitės mirties metines – iš Virgilijos Stonytės asmeninio archyvo).

Kaip Paulis de Manas straipsnyje „Pasipriešinimas teorijai“ teigė: „Teorijos atsiradimas buvo lūžis, kuris dabar dažnai smerkiamas, jis atsirado kartu su lingvistinės terminologijos pritaikymu metakalbai apie literatūrą ir atsiribojo nuo literatūros istorijos ir literatūros kritikos“ (de Man 1986, p. 8). Anot jo, pasipriešinimą literatūros teorijoms kelia ne tiek genetinių literatūros tyrimų pakeitimas naujais lingvistinio pobūdžio tyrimais, kiek tai, kad jos griauja iššaknijusias ideologijas, atskleidamos jų funkcionavimo mechanizmus, ir kvestionuoja nustatytus kūrinių kanonus, naikindamos ribą tarp literatūrinio ir neliteratūrinio diskursų.

Bet jei Vandos Zaborskaitės perversmą lietuvių literatūrologijoje palyginsime su de Mano nurodytu Vakarų literatūrologijoje, turėtume jį vertinti kaip pusinį, vis dėlto ji radikaliau neatplėšė interpretacinio literatūros tyrimo nuo genetinio, labiau skirto kanono įtvirtinimui nei jo klibinimui. Savo metodologiniu racionalumu ji artimesnė metodologinės hermeneutikos šalininkams tokiems, kaip Péteris Szondi ar D. E. Hirschas.

Manychiau, kad ji pati taip pat taikliai apibrėžė savo metodo kryptį, ją susiedama su Oscaru Walzelio metodo charakteristika – jis yra „tarp Dilthey'aus psychologizmo ir Husserlio fenomenologijos“ (Zaborskaitė 2002b, p. 273). Ne veltui iš Walzelio darbo *Gehalt und Gestalt im Kunstwerk des Dichters* (Turinys ir pavidalas grožiniame kūrinyje, 1925) ji savo sudaromai antologijai *Poetika ir literatūros estetika* atrinko ir išvertė ištrauką, kalbančią apie būtent tokią mišrią metodologiją:

Jam (Dilthey'ui – A. J.) buvo svarbiau aprašyti menininko asmenybę, negu išsamiai aptarti jos raiškos formų turtingumą ir savitumą. Skaitant Diltėjų, kyla įspūdis, kad jis meno kūrinyje per mažai mato apčiuopiamų dalykų.<...> Diltėjus privedė mane iki naujo rūmo vartų, to rūmo, kurį pastatyti yra dabar mano mokslinės veiklos uždavinys. <...> Būtina, kad Diltėjaus ir Velflino duomenys vieni kitus nušviestų. Velflino dėka galima toliau eiti Diltėjaus keliu. Bet Velflino tyrinėjimai, savo ruožtu, irgi įgauna didesnę gilumą, kai neatstumiamo Diltėjaus pagalba (Valcelis 1978, p. 218–219).

Čia Walzelio minimas metodologinis Dilthey'aus sujungimas su Wolfflinu reiškė ne tik psichologinės, bet ir istorinės prieigos suderinimą su atskiro kūrinio fenomenologine ir formalistine analize. Tokia buvo hermeneutinės metodologijos bendroji kryptis: išbandyti ir naujausius atskiro kūrinio stiliaus interpretavimus, ir nenutolti nuo istorinių psichologinių arba recepcinių literatūros tyrimų.

Bet turime gerai įsidėmėti dar vieną jos pastabą: „Deja, nebuvo ryšio su tuo metu pasaulio literatūros moksle vykusiais procesais, nebuvo ir negalėjo būti nė savitos sistemos kūrimosi – ir negalėjo būti pirmiausia dėl absoliučios ideologinės priespaudos“ (Zaborskaitė 2002b, p. 275). Todėl išties atrodo labai logiška, kad būtent ant Walzelio ir Mykolaičio-Putino teorijų pagrindų Zaborskaitė kūrė savo metodologiją, ją susiedama su Naujosios kritikos, fenomenologijos ir šveicarų ir vokiečių interpretacijos mokyklos (kurios tarpininkais tapo Lebedys ir J. Leocheris) idėjomis ir su privalomomis, bet ne visada esminėmis marksizmo inkrustacijomis.

Sovietmečiu išleisto *Eilėraščio meno* pratarinėje ji tik abstrakčiai kalbėjo apie tikslą „budinti analizės dvasią“, kad pajautas kūrinio grožis būtų išsamiau ir aiškiau išanalizuotas bei suprastas, išradingai pasiremmdama marksistine teze apie turinio ir formos vieningumą. Tikrasis Zaborskaitės knygos tikslas atsiskleidžia per jos visumą – išmokti ir išmokyti skaitytoją atidžiau pamatyti ir kuo profesionaliau interpretuoti atskirus literatūros kūrinius. Tikrasis metodologinis *Eilėraščio meno* intrumentariumas buvo nurodytas tik 2002 m. leidimo pratarinėje:

Bet grįžkime dabar prie žodžio, kurio problemišumą buvome iškėlę pradžioje, prie interpretacijos. Tai, žinoma, nėra koks naujas žodis, bet plačiai į literatūrinę apyvertą jį įtraukė šveicarų literatūrologas Emilis Staigeris ir jo knyga „Interpretacijos menas“ (1955). Jo pasiūlytas literatūros tyrinėjimas remiasi keletu principų. Jis siūlo susitelkti prie pavienio teksto – eilėraščio ar prozos pastraipos, – nesiejant jo nei su epochos, nei su rašytojo biografijos kontekstu, nebent tik su literatūrine tradicija. Čia tekstas suvokiamas kaip struktūra, kurios visi lygmenys ir elementai glaudžiai susiję ir vienas nuo kito priklauso, o iš jų visumos sklaidžiasi prasmė. Norint ją suvokti, reikia suvokti visų teksto elementų funkcijas ir jų tarpusavio ryšį (Zaborskaitė 2002a, p. 8–9).

Zaborskaitė savo interpretacijų įžangoje nurodo tuos pačius skaitymo principus kaip ir Staigeris. Pirmasis principas, už mokslo ribų išeinantis subjektyvusis kūrinio sukkelto estetinio įspūdžio išgyvenimas, kuris yra fundamentinis antrajam principui, prie mokslo priartėjančiam atidžiam, profesionaliam ir objektyviam jo analizavimui,

iškančiam kuo objektyvesnio atsakymo į klausimą, kodėl mane paveikė ir sujauđino perskaityta knyga?*

Nuo struktūralizmo, anot Zaborskaitės, ši interpretacinė arba hermeneutinė analizė skiriasi tuo, kad derina abu kūrinio – subjektyvaus ir objektyvaus – suvokimo būdus ir kad nereikalauja išsamios kūrinio struktūros analizės, o tik jo svarbiausių individualiausių ypatybių akcentavimo. Tai, kad „kiekvieno eilėraščio analizei visuomet randamas savitas būdas“ ir kad autorės privalumas yra „sugebėjimas pažvelgti į kiekvieną eilėrašį nauju, šviežiu žvilgsniu, atrasti tai, kas jam yra būdingiausia“ (Girdzijauskas 1965), buvo pastebėta ir įvertinta kaip reikšmingiausias dalykas jau pirmųjų *Eilėraščio meno* recenzentų. Zaborskaitės knygos tikslas – išmokyti skaitytoją literatūroje pirmiausia vertinti jos literatūriškumą, meną matyti kaip meną ir tik vėliau pereiti prie visų kitų jam būdingų savybių ir funkcijų, kurios jį susaistytų su skaitytojų ir rašytojų gyvenimu:

Rūpėjo išsaugoti literatūros estetinės prigimties supratimą, intuityviai nuspėjamos meno kūrybos paslapties jausmą, ugdyti pasipriešinimą mentorius tonui, kuriuo kalbėjo partiniai dokumentai ir ideologiniai diktatoriai (Zaborskaitė 2002b, p. 277).

Zaborskaitės netenkino ne tik primityvūs politizuoti istoriniai apibendrinimai, bet ir psichologinis metodas, grindžiamas subjektyviu įsijautimu į kūrinį ir jo autorių, ir pozityvistinė kultūrinė istorinė mokykla, per menkai dėmesio skirianti estetinei literatūros funkcijai, ir imanentinė teksto analizė, sureikšminusi objektyvizmą estetinio vertinimo sąskaita. Jai artimesnis buvo tam tikras metodologinis eklektizmas, leidžiantis derinti visas suminėtas skirtingas teorines prieigas. Zaborskaitė, pasirėmusi L. Spitzerio, K. Vosslerio, O. Walzelio, E. Staigerio ir kitų stiliaus teoretikų ir „interpretacijos meno“ darbais, tyrinėjimo objektu padarė atskirą grožinės literatūros tekstą su jo formos įvairovę imanentiškai organiškai suvienijančiu prasmės centru, o suvokimo metodu nurodė atidų (kuo racialesnį ir konkretesnį) jo skaitymą: „Skaityti, nuodugnai skaityti yra mano vienintelis darbo metodas“ (ten pat, p. 331). Ji turėjo svarbiausią tikslą – ugdyti įgimtą skaitytojų jautrumą žodžio estetikoms savybėms ir plėsti jų „hermeneutinio rato“ suvokimą, tai, kas atskira, susiejant su visuma.

Tai, ką Zaborskaitė knygoje *Eilėraščių menas* rašė, buvo ir didžiausia alternatyva stalininio socialistinio realizmo metodui, literatūrą suvulgarinusiam iki gyvenimo atspindžio sampratos, ir paradoksalusis solidus jo papildymas bei korekcija „interpretacijos meno“ teorija. Labai svarbu ir tai, kad visuomenėje ši knyga susilaukė didelio rezonanso ir buvo įvesta į literatūros skaitymo praktiką vidurinėse mokyklose ir universitetuose:

* „Dėstė ji mums literatūrą pirmiausia tekstu. Ji imdavo tekstą ir pasakydavo – žiūrėkite, kaip čia gražu! O dabar parašykite, ką jame radote. Ir mes rašėme, ką supratome, o per tai ji pažino mus. Buvo santykis su žmogumi. Tai dabartinės mokyklos problema“ (Atsiminimai Zaborskaitės mokinės Genovaitės Grigėnienės, minint V. Zaborskaitės mirties metines – iš Virgilijos Stonytės asmeninio archyvo).

Eilėraščių menas – tai ta knyga, kuri tikrai padarė didelį poveikį ne tik literatūrinei visuomenei, bet ir mokykloms. Pirmą sykį lietuvių eilėraštis buvo pradėtas nagrinėti profesionaliai (Sigitas Geda, cit. Zaborskaitė 2002b, p. 582).

Iš šios knygos literatūros interpretavimo meno mokėsi net kelios sovietmečio kartos*.

XX a. septintajame ir aštuntajame dešimtmetyje sušvelnėjus politinei spaudai, Zaborskaitės buvo užmegzti kontaktai su Algirdu J. Greimu, Marija Gimbutiene, Jurijumi Lotmanu, gerai įsisukaiyta į rusų formalistų ir Michailo Bachtino darbus. Todėl jos metodologiniai kūrinių suvokimo ir tyrimo instrumentai, išdėstyti *Literatūros mokslo įvade*, dar labiau priartėjo prie neohermeneutikos. Ši knyga sukurta kaip mokykloje išmokto Juozo Ambrazevičiaus vadovėlio *Literatūros teorija*, rusiškų G. Abramovičiaus ir L. Timofejevo literatūros teorijų ideologiškai atsargi, sumani ir esminė transformacija prie R. Welleko ir A. Warren *Theory of Literature (Literatūros teorijos)*, paveiktos Husserlio mokinio Romano Ingardeno darbų (*Das literarische Kunstwerk*, 1929, *On the Cognition of the Literary Work*, 1968) ir dominavusios beveik visuose to meto Vakarų universitetuose**. Pasitelkę Welleko ir Warren *Theory of Literature* komentuotojus, galėtume joje sukurtą kūrinių interpretavimo metodologiją apibūdinti kaip vokiečių fenomenologijos, čekų struktūralizmo ir naujosios kritikos jungtį***.

Zaborskaitės *Literatūros mokslo įvadas* iš esmės atkartoją svarbiausią Welleko ir Warren teorinę poziciją, kuri gali būti nusakyta kaip nuosaikiai modernistinis derinimas struktūralistinės kalbotyros išprovokuotos sinchroninio imanentinio kūrinių analizės su diachroniniu istoriniu tyrimu. Jai buvo labai artima Welleko ir Warren pliuralistinės metodologijos nuostata, kritikuojanti psichologinį įsijautimą, lingvistinę empiriką ar istorinius apibendrinimus ir tipologinius abstrahavimus kaip netikslus ir nepatikimus. Anot jų, estetinis atskiro kūrinių interpretavimas turėjo išvengti dviejų klaidų – kraštutinio platonizmo ir kraštutinio nominalizmo:

Kūrinys tada iškyla kaip *sui generis* pažinimo objektas, turintis savitą ontologinį statusą. Jis nėra nei toks tikroviškas reiškiny (fiziškas kaip skulptūra), nei toks psichinis reiškiny (kaip šviesos ar skausmo patirtis), nei toks idealusis reiškiny (kokia yra trikampio abstrakcija). Jis yra abstrakčių sąvokų, kurios yra intersubjektyvios, normų sistema. Ši sistema, kurios pagrindas yra jų sakinių intonacinė struktūra, gali būti priimta tik kolektyvinės ideologijos, kintančios kartu su ja, ir pasiekta tik per individų psichologinę patirtį (Wellek, Warren 1973, p. 156).

* „Aš su profesorės knygomis augau ir gyvenau. Jos buvo svarbios visai mano kartai, ir mano tėvų kartai jos buvo svarbios“, – Jūratė Sprindytė; „Ištisom kartom (mano ir mano sūnaus) ši knyga darė įtaką“, – Virginija Būdienė (minint V. Zaborskaitės mirties metines – iš Virgilijos Stonytės asmeninio archyvo).

** Jos asmeninėje bibliotekoje randame ir šios knygos 1973 m. leidimą ir jos vertimą į lenkų kalbą. Taip pat *Literatūros mokslo įvadui* kaip svarbi nurodoma W. Kayserio *Das sprachliche Kunstwerk*, žr. Tūtlytė, Rita. 2000. Neeksponuojama tradicija šeštojo-devintojo dešimtmečių lietuvių literatūros moksle. In: *Literatūra*, Nr. 39–42 (1), p. 13.

*** Žr. Waugh, Patricia. 2006. Introduction: Criticism Theory, and Anti-Theory. In: *Literary Theory and Criticism*. Oxford University Press, p. 1.

Atskiro kūrinio interpretavimo akcentavimu ji priminė „naujuosius kritikus“ ir struktūralistus, o estetinės ir istorinės savimonės puoselėjimu – Welleko, Bachtino, Staigerio interpretacinės krypties teorijas. Dar daugiau, norėdama kuo objektyviau pagrįsti kūrinio prasmę, ji priartėjo prie Hirscho metodologinės hermeneutikos, įteisinusios kūrinio reikšmės objektyvumo ir siejimo su autoriumi reikalavimą ir tuo pasipriešinusios Hanso-Georgo Gadamerio istorinio vertinimo reliatyvizmui. Visa tai galima apibūdinti bendra metodologinės arba objektyvistinės neohermeneutikos sąvoka.

Bendrasis filologinis fonas, kai marksizmą buvo galima papildyti ne mažiau mokslo statuso siekiančiais naujosios stilistikos, formalizmo ir struktūralizmo principais, Zaborskaitę pastūmėjo racionalaus metodologinio literatūros skaitymo bei tyrimo kryptimi. Todėl ji be didelių abejonų rašo ir apie literatūros mokslą, ir apie kūrinio prasmės objektyvumą, ir apie savo simpatijas racionalizmui*.

Įvedusi į kūrinio modelį (į jo vaizduojamojo pasaulio sluoksnį) komunikacinį aspektą su paryškintomis adresanto (autorius, lyrinio subjekto, pasakotojo) ir adresato (skaitytojo) figūromis, ji siūlė kritikoje empirinį autorių ir skaitytoją atskirti nuo meniškai tekste sumodeliuoto arba implikuoto autoriaus ir skaitytojo. Tačiau pirmenybę kaip interpretavimo objektyvumo garantui teikė adresantui, o ne adresatui. Todėl visai nenuostabu, kad *Literatūros mokslo įvade*, aiškindama kūrinio struktūros modelį, ji pasirinko E. D. Hirscho hermeneutiką. Nors Zaborskaitės, kaip ir Hirscho, fenomenologinėje interpretavimo teorijoje atsisakyta naiviojo psichologinio įsijautimo į kūrinį, bet akcentuotas skaitytojo ir skaitymo reikšmingumas neuždaromas ir grynojo formalizmo rémuose. Interpretavimo objektyvumas čia pasiekiamas ieškant kuo didesnio su kūriniu „intymumo“, t. y. tam tikro minčių atitikimo, profesionalaus ir kuo tikslesnio jo aprašymo ir susiejimo su platesnės prasmės autoriaus „sielos biografija“:

Aptardami meninio kūrinio sąrangą, pažymėjome jo vieningumą, jos organizacinį centrą (dominantę), kuris pritraukia ir pajungia sau įvairius elementus. Tradicinė estetika šį vieningumą apibūdina kaip „įvairių vienvė“. Čia dar reikia paminėti tokį labai esminį dalyką, kad meno kūrinio vieningumas, jo visų elementų dermė yra visada nepakartojama, suaugusi su autoriaus asmenybe, jo talento savitumu (Zaborskaitė 1982, p. 53).

Perspėdama, kad autoriaus prasmės perspektyva negali būti siaurai suprasta kaip jo intencijos ar vien tik biografinės aliuzijos, o kaip meninė konstrukcija, „sielos biografija“, geriausiai išryškėjanti per rašytojo kūrinių visumą. Jai, kaip ir Hirschui, atrodė, kad geriausia interpretacinė veikla yra ta, kuri jaučia kūrinio schemos ribas su jas kontroliuojančiu autoriaus akiračiu. Zaborskaitė, cituodama ne tik Hiršą, bet ir L. A. Fielderio *Archetype and Signature: A Study of Relationship between Biography and Poetry* (vertimas į lenkų kalbą, 1976), solidarizavosi su naujausiomis teorijomis, kurios polemizavo prieš formalistinę „literatūros istoriją be autorių“:

* „Visuomet buvau racionalistė, nelinkusi į mistiką“ (Zaborskaitė 2002b, p. 590).

Poeto gyvenimas <...> drauge su kūrinio sudaro pilną šio kūrinio reikšmę. Žinoma, nemana tvirtinti, kad tam tikros meno kūrinio reikšmės <...> neatsiskleidžia pačiame tekste <...>, bet autoriaus kūriniai, traktuojami kaip visuma, apims daugiau reikšmių, o gyvenimo turinys, jeigu tą gyvenimą galime pažinti, suteiks šios visumos reikšmei dar didesnę svorį (Zaborskaitė 2002b, p. 279).

Ji domėjosi čekų literato ir estetikos teoretiko Jano Mukařovskio rašytojo biografijos, kaip struktūrinio jo epochos ženklų arba socialinio vadmens, teoriniu pagrindu, atidžiai perskaitė Lotmano 1981 m. išleistą Aleksandro Puškino biografiją. Ji nuosekliai laikėsi principo, kad rašytojo kūryba ir biografija yra viena kitą papildančios ir lygiavertės jo dalyvavimo kultūroje formos. Tokias sau artimas mintis atrado ir naujausioje Alberto Zalatoriaus publikacijoje *Vinco Krėvės asmenybės bruožai*.

Fenomenologiškai orientuota hermeneutika atsisakė literatūros tyrimo pagal atskiras interpretavimo sritis, kurios nuo Boeckho laikų vis dar buvo dalijamos į gramatinius, istorinius, psichologinius, stilistinius ar žanrinius tyrimus. Svarbiausias Romano Ingardeno darbų nuopelnas buvo tas, kad, pakoregavęs kai kurias Husserlio fenomenologijos nuostatas, kūrinį nusakė kaip nedalomą idealaus ir materialaus lygmenų neatskiriomybę ir fenomenologinį suvokimo modelį bei daugelį fenomenologinių sąvokų pritaikė meno kūriniai aprašyti, sukurdamas fenomenologinės estetikos pagrindus. Tai leido jam esmingiau atnaujinti literatūros interpretavimus, kurie pavirto atskiro kūrinio prasmę konstituojančių sluoksnių bei aktų aprašymais ir kurie liudijo suvokiančios sąmonės ir suvokiamos kūrinio kalbos neatskiriomybę. Tokia Ingardeno fenomenologinė estetika Zaborskaitėi buvo gerai žinoma ir labai artima: „Kalbėdami apie kūrinį kaip uždara sistemą turime omenyje ne jo nepriklausymą nuo tikrovės, o tai, kad kūrinys yra vientisa meninio motyvavimo sistema, kad jis sukonstruotas pagal vidinės logikos dėsnius“ (Zaborskaitė 1982, p. 51). Todėl be fenomenologinės redukcijos, vedusios prie atskiro kūrinio imanentinės analizės, Zaborskaitė pasiūlė antrą fenomenologinio interpretavimo naujovę – kūrinio daugiasluoksnės struktūros sąvoką su atitinkamu jos profiliavimu bei analizavimu. Jos išskirti kūrinio struktūros fonetinio, kalbinio, vaizduojamojo pasaulio (arba konkretaus turinio) ir visuminės prasmės (kurią nori išreikšti autorius per kūrinio elementų visumą) sluoksniai ir į analizę įvestos naujos kūrinio erdvės ir laiko charakteristikos jau leido peržengti tradicinę turinio bei formos opoziciją ir geriau jį pamatyti bei aprašyti kaip tų sluoksnių sistemine vienovę. Fenomenologinėje metodologijoje, pasaulio centre įkurdinusioje „Aš“ (subjekto pažįstančią sąmonę), teigiama, kad skaitymo metu sąmonė teksta suvokia kaip rišlų ir prasmingą *Gestalt* fenomeną. Kiekvienas „duotas objektas“ suvokimo metu iš objektyvaus tuščiojo laiko pereina į išgyvenimo arba fenomenologinį vidinį laiką, kurį sudaro to paties objekto atskirų suvokimo srautų arba profilių sintezė.

Ingardeno perimtą daugiasluoksnio kūrinio sampratą randame ir Welleko–Warreno knygoje. Tik Zaborskaitė, labiau simpatizavusi Hirscho kūrinio reikšmės objektyvizavimo ir stabilizavimo koncepcijai, ją susiejo su autoriaus pasaulėvaizdžio

savitumu, o Wellekui buvo artimesnė iš Gadamerio ateinanti dialoginio suvokimo nuostata ir kūrinio prasmės destabilizavimo per skaitytojų istorinį laiką koncepcija.

Zaborskaitė, panašiai kaip Ingardenas, remdamasi romantine teorine pozicija, teigė, kad grožinė literatūra yra vaizduotės menas (Ингарден 1962, c. 34). Todėl fenomenologiškai literatūros egzistavimo didžiausiu argumentu yra laikomas įsivaizduojamo pasaulio ar įsivaizduotos estetiškos prasmės kūrimo faktas. Ne veltui kaip vienas iš reikšmingiausių kūrinio struktūroje buvo išskirtas „vaizduojamojo pasaulio“ sluoksniš. O kaip smulkiusias kūrinio aprašymo arba pasakojimo elementas buvo nurodytas motyvas, perimtas iš Dilthey'aus hermeneutikos. Literatūra žmogui ontologiškai būtina ne tik dėl estetinio malonumo išgyvenimo ir ne tik kaip jo gyvenimo pamėgdžiojimo ir apmąstymo vieta, bet ir kaip žmogaus įsivaizduojamo meninio pasaulio galimybė, kaip jo estetiškos paguoda ir estetinis maištas prieš gyvenimo banalybę. Atitinkamai ir kūrinio kritika yra traktuojama ne tik kaip komunikacinis tarpininkaujantis veiksmas, bet ir kaip interpretacinis pasaulio plėtimas, teksto sukeltų vaizdų skaitančiojo sąmonėje gilinimas ir sintezavimas, realizavimas ir konkretizavimas. Zaborskaitė kūrinijje esantį „vaizduojamojo pasaulio“ sluoksnį jau aiškino fenomenologiškai kaip atsirandantį iš rašančio ir skaitančiojo sąmonės, o ne tik marksistiškai kaip tikrovės atspindį.

Literatūros kūrinio prasmė atsiranda iš trijų faktorių poveikio: akivaizdžios ir neginčijamos kūrinio teksto atskirų elementų dermės, kuria matuojama jo meniškumo kokybė bei originalumas, ir ne taip akivaizdžių autoriaus intencijų ir skaitytojo interpretacinių/percepcinių priedų. Teigdamą, kad žodžių reikšmės yra objektyvios, nes mes sugebame susišnekėti, kai remiamės kalbančiajam ir klausančiajam žinomu kodu, Zaborskaitė vis dėlto pridūrė, kad dažnai žodžiais nusakomas turinys yra implikuojamas arba numanomas, nes žodžiai yra daugiareikšmiai ir ne visos autoriaus intencijos gali būti jo paties įsisažmonintos. Fundamentinė teksto kalbinė prasmė negali būti vien akivaizdi pažodinė, todėl to paties teksto skirtingų suvokėjų gali būti skirtingai konkretizuota. Estetinis išgyvenimas – tai teksto ir skaitytojo prasminių akiračių koreliatas, sukuriantis jo vientisos prasmės įspūdį. Jis negali vykti be teksto, bet tekste jo nėra užrašyto, jis skaitytojo sukuriamas. Vis dėlto interpretacijų įvairovė jai dar reišė ir jų vienybę, t. y. jos tik galinčios viena kitą praplėsti ir tikslinti, kad būtų tobulinamas kūrinio suvokimas, bet negali labiau išsiskirti, juo labiau konfrontuoti, nes tai jau dvelkia suvokimo savivale ir klaidingumu. Vadinasi, priimtinos tik tos naujos interpretacijos, kurios yra teisingos, t. y. kurios tęsia ir plėtoja tradicijos įtvirtintas literatūros suvokimo normas.

Apžvelgus svarbiausius Zaborskaitės intelektualinio formavimosi šaltinius ir teorinius principus, mums belieka atidžiau pasižiūrėti, kaip pagal juos buvo jos kuriamas atskiro eilėraščio suvokimo menas, arba interpretacija.

Maironio eilėraščio „Pavasaris“ analizė pradedama nuo tvirtinimo, kad jame yra visiškai išryškėję „esmingieji poeto stiliaus ir pasaulėjautos bruožai“ (Zaborskaitė

1965, p. 29). Juos žinant, interpretavimo rato principu ne tik lengviau perskaityti atskirą kūrinį kaip mechaniską žinomų dalykų pakartojimą, bet ir, svarbiausia, į jį atidžiai įsižiūrėjus, atgaivinti, dar labiau argumentuoti iš anksto nujaustą (arba žinomą) autoriaus perspektyvos unikalumą.

Esmingieji paties eilėraščio (ir visos poeto pasaulėjautos) bruožai kritikės pradedami vardinti nuo pirmojo paties abstrakčiausio: „objektyvios tikrovės atspindys organiškai derinasi su menininko subjektyvių nusiteikimų, pažiūrų ir emocijų išraiška“ (ten pat, p. 30). Tai iš esmės diltėjiška (Mykolaičio-Putino ir Lindės-Dobilo kritikoje įtvirtinta) kūrinio samprata. Anot jų, Goethe's poezijoje buvo tobiliausiai suderinta objektyvaus ir subjektyvaus pradų priešingybė. Tokios pat šių pradų derinimo tobulybės Zaborskaitė ieškojo ir surado Maironio eilėraštyje: „pirmajame posme duotas gamtovaizdis; trečiajame – poeto jausmų išraiška; antrajame esama ir vieno ir kito“ (ten pat). Tokia interpretacijoje pagal išankstines idealistinės estetikos nuostatas modeliuojama meninės formos tobulybė, primenanti hegelinę tezės ir antitezės dialektiką bei sintezę, geriau įsižiūrėjus, neatitinka eilėraščio tikrovės ir šiandien jau atrodo gerokai senstėjęs. Bet toks tobulos poezijos modelis leido kritikei veiksmingai išplėtoti eilėraščio suvokimą pasirinkta kryptimi ir aptarti jo klasikinio harmoningumo ypatumus.

Labai svarbu, kad ši iš anksto žinoma eilėraščio klasikinio harmoningumo esmė Zaborskaitės buvo jau ne tik abstrakčiai deklaruojama, bet fenomenologiškai atskleidžiama konkrečiai analizuojant teksto menines ypatybes. Matyt, dėl cenzūros neminėdama Ingardeno darbų, teksto interpretacijai ji pasitelkė pačias svarbiausias fenomenologinio skaitymo sąvokas: pateikti gamtos vaizdai „nepilni“ ir todėl sukeliantys „potencialias prasmes“, poetas pateikia tik „tikrovės schemą“, kurią savo stebėjimais, vaizduote ir išmintimi turįs pa/pripildyti skaitytojas (ten pat, p. 31). Tai pati novatoriškiausia, perspektyviausia ir plačiausiai išplėtotą eilėraščio „Pavasaris“ interpretavimo dalis. Eilėraštis ištiriamas įvairiais tarpusavyje susijusiais profiliais, pjūviais ar aspektais. Atidžiai peržiūrimas ir aprašomas jo žodynas bei motyvai, kompozicija, sintaksė ir eilėdara, kad atrasti dalykai būtų tarpusavyje kuo glaudžiausiai susieti ir nuvestų prie jo unikalumą ir esmingumą teigiančios išvados. Itin daug dėmesio yra skiriama analizuojamo kūrinio ritmui, kuriame, anot Spitzerio, labiausiai susiliečianti siela su kalba.

Įvesta skaitytojo, kaip kūrybinio akto dalyvio, kategorija, leido Zaborskaitei pabrėžti eilėraščio „Pavasaris“ interpretavimo paslankumo, gyvybiškumo ir įvairavimo pobūdį. Kūrinį galėsime geriau suprasti, tik išsianalizavę ir konkretizavę jo akivaizdžias ir potencialias prasmes. Taigi kūrinio „schema“ laukia skaitytojo kaip jos pripildytojo, potencialių prasmų išryškintojo, kaip autoriaus kūrybą pratęsiančio partnerio. Bet šis partneris Zaborskaitės yra labai sudrausmintas kūrinio schemos rėmų ir autoriaus akiračio: „Tačiau šioji kaita (interpretacijų – A. J.), šisai turtėjimas tegali vykti visados ta pačia, poeto nužymėtąja linkme“ (ten pat, p. 32). Vadinasi, fenomenologiškai tekstui atidaus ir kūrybingo interpretavimo objektyvumo garantu tampa autorinės prasmės

perspektyva. Zaborskaitė, kaip ir amerikiečių literatūrologas Hirschas, dirbo metodologinės objektyviosios neohermeneutikos lauke.

Zaborskaitės profesionaliai ir meistriškai atlikto interpretacinio darbo rezultatas, perskaityta eilėraščių prasmė, šiandien vis dėlto atrodo stebėtinai sukaustyta, ištiesinta ir pernelyg apribota. Greitakalbe suminėtos, bet atmestos visos kitos „Pavasario“ interpretacijos: mitologinė, krikščioniška, politinė, alegorinė kurtuazinė ir netgi romantinė. Pastebėtas tekste pavasario išbudintai gamtai subjekto meilės atsakas čia pirmiausia svarbus tik tuo, jog papildo klasikinę žiedinę eilėraščių kompozicijos sandarą ir tar nauja harmoningam priešingybių sintezės idealui. Maironio kūryba hegeliškai nubloškama prie klasikinio harmoningojo grožio idealo ir optimistinės pasaulėjautos. Kam? Kad interpretuotojas galėtų pasakyti, jog tai yra artimiausia „mūsų liaudies sąmonei“? Ir tai, kuri stilizuota folklore, surinktame XIX amžiuje pagal to laiko sentimentalistinius lūkesčius, ir tai, kuri gyvena brandaus, tiksliau tariant, stagnuojančio, socializmo epochoje? Ar toks, interpretuojant eilėraščių, iškeltas klasikinio grožio idealas ir pasaulėjautinis optimizmas išties buvo padiktutas tik Maironio pasaulėjautos objektyvybės, o gal buvo paveiktas ir išankstinių idealistinės estetikos bei socialistinio realizmo konvencijų? Nes nepriklausomybės metu vėl išleistoje knygoje pakartojant „Pavasario“ interpretaciją, autorės buvo pagedaguota tik šita mums užkliuvusi jos pabaiga, iš jos išbraukiant paminėtą „mūsų liaudies sąmonę“ ir pasiliekant prie konkretnės išvados: „O giedrumas, poetinio pasaulio aiškumas, taurus paprastumas yra viena iš kūrybos pasaulio ypatumų, dėl kurių Maironį laikome klasikiniu poetu“ (Zaborskaitė 2002a, p. 36).

Šiais klausimais jokių būdu neketinama sumenkinti labai svarbių Zaborskaitės knygoje *Eilėraščių menas* sukurtų interpretacinio skaitymo modelių ir pavyzdžių. Tik parodyti tai, kad ir pačios profesionaliausios interpretacijos nėra laisvos nuo interpretuotojos istorinio kultūrinio akiračio, ją veikusių autoritetų ir literatūrinių konvencijų. Skaitytojo gyvenamojo laiko objektyvė ne mažiau nei teksto ir autoriaus perspektyvos objektyvė modeliuoja mūsų nuolat kintančius literatūros suvokimus. Būtent šitokio (savi)analizės rakurso stokojo visos metodologinės hermeneutikos teorijos ir praktikos.

Zaborskaitė ir literatūros, ir platesniuose visuomenės gyvenimo interpretavimuose diegė intelektualaus analitinio mąstymo tradiciją: „Mums visados trūko ir dabar trūksta ne tik intelektualinės kultūros, bet paprasto racionalumo, net racionalizmo“ (Zaborskaitė 2002b, p. 629). Ilgėjosi monologinės visuomenės perėjimo prie dialoginės arba poliloginės, hermeneutiškai tikėdamasi, kad bendras kultūros paveldas gali padėti susišnekėti ir atrasti tinkamiausius sprendimus patiems skirtingiausiems kūrėjams.

Kaip geriausiai pasirengusi literatūros mokslo dalykams, universitetinėms studijoms ir platesniems humanitarinės visuomenės poreikiams Zaborskaitė parengė Vakarų Europos literatūros teorijų ir mokslo antologijos dvitomį *Poetika ir literatūros estetika: nuo Aristotelio iki Hegelio* (1978) ir *Poetika ir literatūros estetika: literatūros*

mokslas Vakaru Europoje nuo XIX iki XX amžiaus vidurio (1989). Antologijų dvitomyje jos buvo apžvelgti ir pristatyti literatūrologiniai darbai nuo Aristotelio *Poetikos* iki anglų marksisto Kristoferio Kodvelo knygos *Iliuzija ir realybė* fragmento*. Tai estetinių teorijų ir tyrinėjimo metodologijų istorija. Šiose dviejose knygose buvo atskleista literatūros problemas tyrusių darbų istorinė raida. Pirmoje knygoje pristatyti tekstai iki literatūros mokslo susiformavimo XIX amžiuje. Tai slinktis nuo literatūros technikos (poetikos, žanrų reglamentavimo) iki literatūros filosofijos su tautos dvasios ir organiškios kūrybos idėjomis (Goethe, Friedrichas Schilleris, broliai Friedrichas ir Augustinas Schlegeliai, G. W. F. Hegelis). Joje parodyta, kaip Antikos, Renesanso ir Klasicizmo *poetikose* buvo aptarta meninės raiškos technika, nustatyti literatūros rūšių ir žanrų reikalavimai ir iškelta autorių meistriškumo reikšmė, kaip *retorikos traktatuose* buvo tobulinamas iškalbos menas ir atlikti pirmieji prozinio stiliaus tyrimai bei komentarai ir kaip nuo filosofijos XVIII a. atsiskyrusiose *estetikose* svarstytos grožio, katarisio, meninės kūrybos ir talento sampratos. Pirmoje knygoje parodyta, kaip dvaruose puoselėta hedonistinio estetinio malonumo tradicija Apšvietos laikais buvo praplėsta visuomenės tobulinimo idėjomis (Diderot, Lessingas).

Antroje antologijos knygoje pristatyti trys svarbiausi literatūros mokslo pokyčiai, įvykę nuo XIX a. vidurio iki XX a. vidurio. Literatūros istorijos mokslas atsiribojo nuo jau išsisėmusių abstrakčiųjų estetinių svarstymų apie grožį ir meną, keldamas objektyvistinį klausimą, koks *kūrinys yra iš tiesų*, t. y. kas yra konkrečiai paveikę jo atsiradimą. Klasikinę filologiją, kurio objektas – antikinės literatūros gramatinis tyrimas ir vertimai, pakeitė kultūrinė istorinė tyrimų kryptis, įtvirtinusi genetinį požiūrį, istorinių faktų pažinimo objektyvumo reikalavimą (archyvinių dokumentų kaupimo ir tekstologinio tyrimo darbus). Tai XIX a. ir XX a. pirmojoje pusėje sukėlė nacionalinių literatūros istorijų rašymo prestižą ir populiarumą. Jose buvo derinamas romantinis „tautos dvasios“ ieškojimas su pozityvistiniais kultūriniais istoriniais ir biografiais tyrimais (Hippolyte Taine, Jeanas-Marie Guyau, Gustave Lanson). Zaborskaitė vertino pozityvistinės krypties literatūrologiją, ypač kultūros istorinės mokyklos įtvirtintą poreikį „faktų duotybei“, domėjosi autentiškais jos šaltiniais, kurie buvo atsvara sovietmečio ideologizuotai ir suvulgarintai literatūros sociologijai. Ne veltui Zaborskaitė prisimenantys amžininkai nuolat pabrėžia jos pozityvistinį nusiteikimą kuo daugiau kultūroje nuveikti ir gebėjimą „džiaugtis gyvenimu“.

Antroji, kaip opozicinė ir paralelinė pirmajai, jos buvo išskirta neoidealistine (arba subjektyvistinė, hermeneutinė) literatūrologijos kryptis**, įtvirtinusi įvairaus pobūdžio psychologizmą, kurio centre atsidūrė kūrėjo asmenybė ir jo istorinė epocha (išplito biografiniai, psichologiniai, humanistiniai literatūros tyrimai, sureikšminę au-

* Kaip šių antologijų svarbūs papildymai paminėtinos ir kitos antologijos *Gėrio kontūrai* (1989), *Grožio kontūrai* (1980), *Filosofijos istorijos chrestomatija* (1974).

** Jos marksistinių kritikų įvardinta kaip buržuazinė subjektyvistinė – plačiau apie tai žr. Tūtlytė, Rita. 2000. Neeksponuojama tradicija šeštojo–devintojo dešimtmečių lietuvių literatūros moksle. In: *Literatūra*, Nr. 39–42 (1), p. 9 ir 10–11.

toriaus genialumo bei originalumo ir kūrinio organiškiosios vienybės sampratas). Šios kritikos pažinimo tikrumą garantuojantis argumentas – psichologinis įsijautimas į kūrinį išsiskiusį Kitą, pagrįstas psichologinės žmonių sandaros, kurią sudaro ne tik protas, bet ir jausmai, bendrumo nuostata, taip pat bendras gyvenimo ir kultūros kontekstas. Jai priklausytų vadinamoji impresionistinė kritika, tyrusi, *kokį poveikį kūrinys daro suvokėjui*: Henrio Bergsono ir Benedetto Croce's intuityvistinės meno teorijos ir iracionalistinės gyvenimo filosofijos idėjos. Neoidealistinės literatūrologijos šaltinis buvo Kanto estetika, įtvirtinusi mintį, kad „nėra mokslo apie grožį, yra tik kritika, nėra dailiojo mokslo, yra tik dailusis menas“ (Kantas 1991, p. 169), nes kūrinys pažįstamas iš to, kokį mums padaro poveikį. Zaborskaitė ją glaudžiausiai susiejo su Dilthey'aus dvasine hermeneutika, išsamiai aprašydama jos reikšmę humanitarinių mokslų metodologijai ir suminėdama jo mokyklos darbus:

V. Dilthey'aus mirties metais (1911) pasirodo vienas reikšmingiausių tos rūšies darbų – R. Ungerio „Hamas ir Švietimo epocha. Romantinės dvasios priešistorija 18 a.“, taip pat „Herderis, Novalis, Kleistas. Mirties problemos raida poezijoje ir filosofijoje anuo Audros ir veržimosi iki romantizmo“ (1922). Šiai krypčiai atstovauja P. Klukhano „Meilės samprata 18 a. literatūroje ir vokiečių romantizme, taip pat puikus H. A. Korfo veikalas „Gėtės epochos dvasia“, kurio pirmasis tomas pasirodė beveik tuo pačiu metu (1923) (Zaborskaitė 1978, p. 19).

Bet didžiausią dėmesį ji skyrė Dilthey'aus mokyklos antrajai bangai, kurią sudarė iš Mykolaičio-Putino perimtų vokiečių teoretikų Richardo Müller-Freienfelso, Oscaro Walzelio, Karlo Vosslerio, Leo Spitzerio darbų vertimai. Ji atkreipė dėmesį į pastarųjų teoretikų naujo pobūdžio psychologizmą, nutolstantį nuo diltheyiško, kada kūrybinė asmenybė kritikoje formuojama ne iš jo biografijos, o iš jo kūrinių meninės raiškos faktų: „Kūrybinės asmenybės samprata čia turi svarbią metodologinę reikšmę: ji jau veda į šalį nuo psychologizmo, kreipia tyrinėjimus meninio teksto linkme“ (ten pat, p. 22). Zaborskaitė neoidealistinė literatūrologija traukė savo strategine tyrimų kryptimi, kurią sudarė kūrėjo asmenybės ir talento bei kūrinio estetinio išgyvenimo ir vertės apmąstymai.

Trečioji jos antologijoje pristatyta teorijų kryptis, palikusi genetinius ir psichologinius literatūros tyrimus, pasisuko į patį kūrinį, padarydama jį centriniu tyrimo objektu. Tai plačiaja prasme interpretacinė arba naujosios kritikos kryptis. Jai atstovauja Paulio Valéry, T. S. Elioto ir anglų anglosaksų „naujųjų kritikų“ darbų vertimai.

Išskirdama, šalia suminėtų svarbiausių trijų, šalutines psichoanalizės, mitokritikos ir marksizmo literatūros tyrimo kryptis, naujausiai literatūrologijai kaip perspektyviausią Zaborskaitė nurodė aistorinę interpretacinę šveicarų mokyklos kryptį ir Staigerio *Interpretacijos meną*. Akcentuodama, kad trys jos nurodytos teorinės kryptys analizavo svarbiausius kūrybos faktus – visuomenę, autorių, kūrinį. Ji skaitytojo institucijai dar nesuteikė tokios reikšmės, kuri atsirado postmodernybės kontekste, paveiktame Nietzsche's ir Heideggerio filosofinių idėjų. Todėl einančiai Dilthey'aus metodologiškai nurodytu „kitoniško mokslškumo“ keliu ir puoselėjančiai estetinio

išgyvenimo bei vertinimo principus, hermeneutinis kritiškumas perdėtam mokslo adoravimui buvo svetimas. Vis dėlto neoidealistinės literatūrologijos paveldas (gyvenimo filosofija, fenomenologija, hermeneutika, romantinio Aš maištas) Zaborskaitėi buvo labai reikalingas kaip pasipriešinimas marksistinės literatūrologijos pseudo-moksliškumui. Kadangi kritikų revizuojamas interpretavimo objektyvumas paprastai reiškė recepcinės kritikos arba antimetodologinės hermeneutikos pradžia, Zaborskaitė labiau priskirtina prie moksliškumą puoselėjusių arba metodologinės hermeneutikos šalininkų. Ji linko prie universalistinės metodologijos, kurioje pozityvizmas derintųsi su neoidealizmu ir naujosios kritikos geriausiomis idėjomis. Kūrybą ji vertino idealistinės estetikos suformuotomis konvencijomis kaip tobuliausią protingojo Aš saviraišką, kaip didžiausią naujųjų laikų šventovę, todėl egzistencialistinis ir postmodernistinis viso to kritiškumas, žmogaus vienišumo ir absurdo temos jai nebuvo priimtinos. Taip pat jai buvo artimesnė kūrinio prasmę rekonstruojanti, o ne ja sužaidžianti, kūrinio prasmės tapatumą kvestionuojanti postmoderni hermeneutika.*

O ką mums gali priminti antologijos *Poetika ir literatūros estetika* pavadinimas? Ar ne Konstanzos universiteto leidinio pavadinimą *Poetika ir hermeneutika*? Kuriam hermeneutika pirmiausia reiškia kūrinio estetinio poveiko (*Wirkungstheorie*) ir jo suvokimo istorinių pokyčių (*Rezeptionstheorie, Receptionskritik*) tyrimus. Vadinas, ir Zaborskaitės sudarytą literatūros mokslo antologiją, ne tik kitas knygas, galėtume priskirti prie filologinės neohermeneutikos tradicijos, susiejusios literatūros poetikos, istorinius, psichologinius ir estetinio poveikio tyrimus į viena, bet dar nepaskyrusios reikiamo dėmesio literatūros recepcijai ir skaitytojo funkcijai.

Literatūra

- Abramovičius, Grigorijus. 1955. *Literatūros mokslo įvadas*. Vilnius: Valstybinės grožinės literatūros leidykla.
- Girdzijauskas, Juozas. 1965. Knyga apie poezijos meną. In: *Literatūra ir menas*, Nr. 40.
- Hirsch, D. E. 1967. *Validity in Interpretation*. New Haven: Yale University Press.
- Literary Theory and Criticism*. 2006. Ed. Patricia Waugh. Oxford University Press.
- Kantas, Imanuelis. 1991. *Sprendimo galios kritika*. Iš vokiečių kalbos vertė Romanas Plečkaitis. Vilnius: Mintis.
- Man, Paul de. 1986. *The Resistance to Theory*. University of Minnesota Press.
- Mykolaitis-Putinas, Vincas. 2007. Kalba rašytojų sąjungos plenumė. In: *Raštai*, T. 10. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Staigeris, Emilis. 1993. Interpretacijos menas. In: *Metai*, Nr. 8–9. Iš vokiečių kalbos vertė J. Girdzijauskas, p. 151–164.
- Špicericis, Leo. 1978. Stiliaus studijos. In: *Poetika ir literatūros estetika*. Kn. 2. Iš vokiečių kalbos vertė Vanda Zaborskaitė. Vilnius: Vaga.

* Kadangi kūrinys nėra paprastas prasmės perdavimas, bet jos simbolinis reprezentavimas, būties prieaugis, vienkartinis faktiškumas – todėl jo suvokimas pradedamas nuo formos su turiniu žaismo ir reikalauja interpretavimo. Apie tai plačiau žr. Hans-Georg Gadamer. *Istorija, menas, kalba*. Iš vokiečių kalbos vertė Arūnas Sverdiolas. Vilnius: Baltos lankos, 1999, p. 53.

- Tūtlytė, Rita. 2000. Neeksponuojama tradicija šeštojo-devintojo dešimtmečių lietuvių literatūros moksle. In: *Literatūra*, 2000, Nr. 39–42 (1), p. 7–21.
- Valcelis, Oskaras. 1978. Turinys ir pavidalas grožiniame kūrinyje. In: *Poetika ir literatūros estetika*. Kn. 2. Iš vokiečių kalbos vertė Vanda Zaborskaitė. Vilnius: Vaga.
- Zaborskaitė, Vanda. 2012. *Autobiografijos bandymas*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Zaborskaitė, Vanda. 2002a. *Eilėraščio menas: interpretacijos*. Vilnius: Tyto alba.
- Zaborskaitė, Vanda. 2002b. *Tarp istorijos ir dabarties: literatūra, atsiminimai, publicistika*. Vilnius: Tyto alba.
- Zaborskaitė, Vanda. 1982. *Literatūros mokslo įvadas*. Vilnius: Mokslas.
- Zaborskaitė, Vanda. 1978. Literatūros mokslas: idėjos ir problemos. In: *Poetika ir literatūros estetika*. Kn. 2. Vilnius: Vaga.
- Zaborskaitė, Vanda. 1965. *Eilėraščio menas*. Vilnius: Vaga.
- Wellek, René, and Warren, Austin. 1973. *Theory of Literature*. Penguin University Books.
- Ингарден, Роман. 1962. *Исследования по эстетике*. Перевод с польского А. Ермихова и Б. Федорова. Москва: Издательство иностранной литературы.

Vanda Zaborskaitė – Intellectual Biography Attempt: In Formulation of the Basics in Literary Criticism

Summary

Key words: art of interpretation, methodological hermeneutics, literary

One of the most influential approaches to literary methodologies worked out by Zaborskaitė in the Soviet period made solid foundations for our contemporary fiction understanding. The aim of the article is to consider and assess the part of works dedicated to literary methodology by Vanda Zaborskaitė. That part consists of three books – *The Art of Poem*, *Introduction to Literary Science* and preparation of the anthology *Poetics and Literary Aesthetics*. Opposing to the official vulgar sociologization of literature she followed the humanistic hermeneutical literary tradition taken from Vincas Mykolaitis-Putinas which stresses the psychological significance of art impact (*Erlebnis*) in human life and continues the pan-aesthetical art conception created by idealistic aesthetics. The inherited tradition of genetic, historical and aesthetic research of fiction was enriched by interpretation art, phenomenology and formalism approaches. Zaborskaitė maintained rather pluralistic but in a way clearly defined attitude to literature allowing to combine historicity with logics, genetic criticism with interpretational immanent. Her reading goal was to perceive the individuality of a literary work which is not only motivated by description of its artistic structure integrity but limited and concretized by investigations of its author's outlook. By introducing and rationalizing the practice of interpretation of a separate literary work she, in the same way as Staiger, pursued aesthetic and rhetoric suggestions of criticism.